

Висока школа струковних
студија за образовање
васпитача у Кикинди

ТРЕЋЕ САОПШТЕЊЕ ПОВОДОМ ОДОБРЕНОГ ПРОЈЕКТА „УЛОГА И ЗНАЧАЈ ИНКЛУЗИВНЕ И ДЕМОКРАТСКЕ ПРАКСЕ У ОСНОВАМА ПРОГРАМА ПРЕДШКОЛСКОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА ГОДИНЕ УЗЛЕТА“

ОБЈАВЉЕНА МОНОГРАФИЈА¹

ИЗВОДИ ИЗ РЕЦЕНЗИЈА

„Монографска публикација Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета написана је стручно, са разумљиво образложеном стручном терминологијом, што омогућава лако праћење и разумевање. Постављена концепција, као и садржај, у потпуности одговарају теми и циљу теоријског и истраживачког дела монографије и као такви чине неодвојиву целину. Имајући у виду све наведене квалитете монографије, свесрдно је препоручујем како стручној, тако и широј јавности.“ – др Мирсада Џаферовић

„Монографија под називом „Улога и значај инклузивне и демократске праксе у основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета“ Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди представља плодну синтезу и елаборацију већег броја значајних тема којима су се аутори бавили. Аутори доносе јединствени, иновативни и плодоносни поглед на феномене инклузије и демократске праксе, посматрајући их у контексту Основа програма предшколског васпитања и образовања Године узлета. Рукопис има свеобухватан приступ у тумачењу улоге и значаја инклузивне и демократске праксе у савременој предшколској установи и представља добар водич за унапређивање квалитета рада дечјих вртића. Ова монографија представљаће незаобилазан референтни оквир за будућа истраживања инклузивне и демократске праксе, али уједно представља и добру основу за унапређивање и

¹ На основу Закона о ауторским и сродним правима („Сл. гласник РС“, бр. 104/2009,99/2011 и 119/2012) сва ауторска права су задржана и забрањено је свако неовлашћено умножавање, фотокопирање или репродуковање ове монографије или делова текста из ове монографије. На седници Наставно-стручног већа Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди одржаној 22.05.2025. године донета је Одлука број 158-5 да Школа буде издавач монографије под називом „Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета“.

развијање инклузивне културе и инклузивне праксе у предшколској установи. Аутори компетентно разматрају кључне теоријске концепције и истраживачке налазе, али и приказују сопствена емпиријска истраживања чији резултати имају значајне импликације за васпитно-образовну праксу предшколске установе. Писана је јасним и разумљивим језиком, стилски одмерено и инспиративно. Теме радова се уклапају у оквир развојно-истраживачког пројекта Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди под називом *Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета*. Наслови радова аутора у монографији указују на циљеве и садржај рада, концизни су и примерени. Резимеи радова аутора садрже све релевантне информације о спроведеном истраживању. Теоријска полазишта радова су добро формулисана. Аутори су прецизно дефинисали и описали научне циљеве, начине спровођења истраживања, ко су били испитаници у истраживању – васпитачи у пракси. Радови садрже адекватан број референци релевантних за тему и списак коришћене литературе новијег датума на страном језику. Закључци су јасно и концизно изложени, добро аргументовани и следе из приказаних резултата. Рукопис испуњава све стандарде у погледу садржаја, обима, структуре и језика.“ – *др Мира Јовановић*

„Уважавање права сваког детета на образовање кроз инклузивну праксу у предшколским установама у складу је са савременим теоријским поставкама о детињству, развоју и учењу деце на раном узрасту. У монографији *„Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета“*, на систематичан, савремен и оригиналан начин, обједињени су теоријски, емпиријски и апликативни приступи у инклузивној пракси у предшколским установама. Анализиране су важне концепције и принципи за развој и неговање инклузивне праксе у савременом приступу васпитању и образовању предшколске деце, као и механизми путем којих се негују, развијају и унапређују демократске вредности у вртићу. Представљени су резултати емпиријског истраживања чији је циљ био да испита мишљења васпитача и медицинских сестара-васпитача о инклузивној и демократској пракси у актуелним Основама програма предшколског васпитања и образовања. Посебан допринос дају резултати истраживања који указују на важност улоге васпитача у осигуравању инклузивног учешћа све деце и значају сарадње предшколске установе и породице деце са сметњама у развоју. Поред тога, у монографији посебно место заузима део са примерима добре праксе у коме је приказан детаљан опис дечјег учешћа у планираним ситуацијама учења, игри и у животно-практичним ситуацијама. Монографија *„Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета“* поред несумњивог теоријског има и практичан значај, с обзиром на то да скреће пажњу на постојање једног не само педагошког проблема, већ и важног друштвеног питања.“ – *др Маша Ђуришић*

ЗАХВАЛНИЦА

Развојно-истраживачки пројекат под називом „Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета“ одобрен је од стране Наставно-стручног већа Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди. На основу чл. 37 став 1 тачка 6) Статута ВШССОВ у Кикинди (452-2 од 15.11.2023.) и молбе бр. 333 од 02.10.2024. године (*Прилог 3 – Молба Наставно-стручном већу Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди*) донета је одлука број 365-4 од 22.10.2024. године да Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди буде носилац развојно-истраживачког пројекта под називом „Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета“, док је Одлуком број 158-5 од 22.05.2025. године поменута Школа именована за издавача ове монографије.

Посебну захвалност упућујемо Наставно-стручном већу Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди за давање сагласности да Школа буде носилац пројекта, као и председнику Академије струковних студија Шабац др Светлани Карић и руководиоцу Одсека студија за васпитаче и медицинске сестре-васпитаче др Сањи Вулетић које су дале сагласност да др Кристина Крстић, виши предавач узме учешће у овом пројекту одлуком број 448 од 30.10.2024. године. Такође, захвалност упућујемо директору Предшколске установе Зрењанин Жељку Цвијановићу који је дао сагласност за учешће његовог помоћника² Татјане Лојовић.

Захвалност упућујемо и директорима и стручним службама предшколских установа и вртића при основним школама који су дали сагласност за реализацију истраживања у њиховим установама (*Прилог 4 – Молба предшколским установама за реализацију истраживања*). Такође, захвалност дугујемо и васпитачима који су својим учешћем (попуњавањем Упитника) омогућили да дођемо до важних налаза истраживања. Посебно бисмо издвојили студенте ВШССОВ у Кикинди и студенте Академије струковних студија Шабац са Одсека студија за васпитаче и медицинске сестре-васпитаче који су васпитачи деце предшколског узраста и медицинске сестре-васпитачи и који су се одазвали попуњавању Упитника у оквиру наставе педагошке и методичке праксе на основним струковним студијама и стручне праксе на мастер струковним студијама и тиме међу првима допринели реализацији нашег истраживања.

Издавамо и упућујемо изразиту захвалност нашем члану пројекта, Татјани Лојовић и педагошко-психолошкој служби Предшколске установе у Зрењанину које су својим смерницама и сугестијама допринеле конструисању коначне верзије инструмената за истраживање у оквиру овог развојно-истраживачког пројекта. У питању су педагог Јелена Лазин Драшковић и психолог Наталиа Луиза Марков. У пружању смерница учествовала је и педагог за физичко васпитање Маја Шујица из исте предшколске установе. Захвалност морамо да искажемо још једном члану тима

² Сви појмови који су у овој монографији употребљени у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе.

овог пројекта, др Србислави Павлов, проф. на издвојеном времену за статистичку обраду свих прикупљених података у оквиру истраживања овог пројекта. Такође, захвалност дугујемо и колеги др Владимиру Варађанину за техничку припрему монографије. Велику захвалност дугујемо и уреднику монографије др Миланки Маљковић, проф. ВШССОВ у Кикинди.

У оквиру пројекта „Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета“, студент основних струковних студија Смера струковни васпитач деце предшколског узраста ВШССОВ у Кикинди Јелена Петровић осмислила је песмицу на тему „Различитост уважи, љубав покажи“, а васпитач деце предшколског узраста Весна Чубрило је написала песмицу на тему „Сви исти, а различити“. Студент мастер струковних студија ВШССОВ у Кикинди Андреа Ранђеловић нам је приредила ликовни цртеж (лого на тему инклузивне праксе) који смо искористили за корицу наше монографије, те овим путем и њој захваљујемо. У питању је „Дрво инклузије“ које, према њеном опису, представља стабилно стабло које симболизује заједницу, подршку и темељ инклузије. Његове гране се шире и повезују у апстрактне облике, представљајући међусобну повезаност и различитост. Шарени листови симболизују раст, хармонију и прихватање свих људи, без обзира на индивидуалне разлике. Ликовне цртеже који се налазе у монографији приредили су нам Невена Голушин, студент треће године основних струковних студија Смера струковни васпитач деце предшколског узраста ВШССОВ у Кикинди, девојчица са оштећењем слуха Д. Ч. (7 и по година) и дечак М. Ч. (4 и по година) са оштећењем слуха, те овом приликом и њима захваљујемо, као и родитељима поменуте деце Н. Ч. (мајка) и Д. Ч. (отац) који су дали сагласност за објављивање ликовних радова своје деце.

Изузетну захвалност дугујемо рецензентима др Мирсади Џаферовић, проф. ВШССОВ у Кикинди, др Мири Јовановић, проф. Академије струковних студија Шабац, са Одсека студија за васпитаче и медицинске сестре-васпитаче и др Маши Ђуришић, вишем предавачу ВШССОВ у Кикинди које су својим позитивним мишљењем допринеле издању ове монографије.

У име истраживачког тима,
др Ана Вукобрат, предавач, руководилац пројекта

ИНФОРМАЦИЈЕ О ПРОЈЕКТУ

НАЗИВ ПРОЈЕКТА	УЛОГА И ЗНАЧАЈ ИНКЛУЗИВНЕ И ДЕМОКРАТСКЕ ПРАКСЕ У ОСНОВАМА ПРОГРАМА ПРЕДШКОЛСКОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА ГОДИНЕ УЗЛЕТА
НОСИЛАЦ ПРОЈЕКТА	 Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди
РУКОВОДИЛАЦ ПРОЈЕКТА	др Ана Вукобрат, предавач
СТРУЧНИ ОРГАН КОЈИ ЈЕ ПОДРЖАО ПРОЈЕКАТ	Наставно-стручно веће Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди донело је Одлуку број 365-4 од 22.10.2024. године да ВШССОВ у Кикинди буде носилац развојно-истраживачког пројекта под називом <i>Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета.</i>
ПРОЈЕКТНИ ТИМ	др Ана Вукобрат, доктор педагошких наука и предавач за педагошку групу предмета, ВШССОВ у Кикинди Тања Бркљач, мастер, наставник страног језика, ВШССОВ у Кикинди др Србислава Павлов, доктор педагошких наука и професор за педагошку групу предмета, ВШССОВ у Кикинди др Кристина Жунић, виши предавач за педагошку групу предмета, Академија струковних студија Шабац, Одсек студија за васпитаче и медицинске сестре-васпитаче мр Дијана Копуновић Торма, предавач за психолошку групу предмета, ВШССОВ у Кикинди др Ангела Месарош Живков, доктор методичких наука и професор у ужој области методике физичког и здравственог васпитања, ВШССОВ у Кикинди др Богдан Томић, доктор наука у области спорта и виши предавач методике наставе физичког васпитања, ВШССОВ у Кикинди Татјана Лојовић, помоћник директора Предшколске установе у Зрењанину
ГЛАВНИ ДЕЛОВИ МОНОГРАФИЈЕ	др Ана Вукобрат – <i>Предговор</i> др Ана Вукобрат – <i>Инклузивна и демократска пракса у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета</i> Тања Бркљач, мастер – <i>Механизми обезбеђивања демократских вредности у вртићу – примери добре праксе</i> др Ана Вукобрат и др Србислава Павлов – <i>Дечји вртић као место заједничког живљења где се уважава различитост</i> др Србислава Павлов и др Ана Вукобрат – <i>Улога васпитача у осигуравању учешћа све деце у дечјем вртићу</i>

	др Кристина Жунић – <i>Значај просторно-временске организације окружења за развој инклузивне и демократске праксе</i> мр Дијана Копуновић Торма – <i>Значај принципа партнерства приликом уважавања перспективе деце и породице у развоју инклузивне и демократске праксе</i> др Ангела Месарош Живков и др Богдан Томић – <i>Значај физичке активности за развој инклузивне и демократске праксе</i> др Србислава Павлов, Татјана Лојовић и др Ана Вукобрат – <i>Учешће деце са сметњама у развоју и инвалидитетом у активностима делања у вртићу – примери из праксе</i> др Ана Вукобрат, др Србислава Павлов, др Ангела Месарош Живков – <i>Прилози</i>
ВРЕМЕНСКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА	Онлајн анкетирање васпитача деце предшколског узраста и медицинских сестара-васпитача започето је након добијених сагласности од предшколских установа и вртића при основним школама и трајало је током новембра и децембра 2024. године (од 15.11.2024. године до 04.12.2024. године).
МЕТОД	Примењени метод је неексперименталан, онлајн истраживање на узорку васпитача деце предшколског узраста и медицинских сестара-васпитача.
ИНСТРУМЕНТИ	За потребе истраживања у оквиру овог пројекта конструисан је <i>Упитник о значају и улози инклузивне и демократске праксе у децијим вртићима из угла васпитача и медицинских сестара-васпитача</i> . Примењена форма је Гугл упитник (Google Forms).
УЗОРАК	Узорак истраживања у оквиру развојно-истраживачког пројекта чини укупно 389 испитаника.
ИЗДАВАЧ МОНОГРАФИЈЕ	На седници Наставно-стручног већа Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди одржаној 22.04.2025. године донета је Одлука број 158-5 да Школа буде издавач монографије под називом <i>Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета</i>
ISBN	ISBN-978-86-83048-05-2

ИЗВОД ИЗ ПРЕДГОВОР

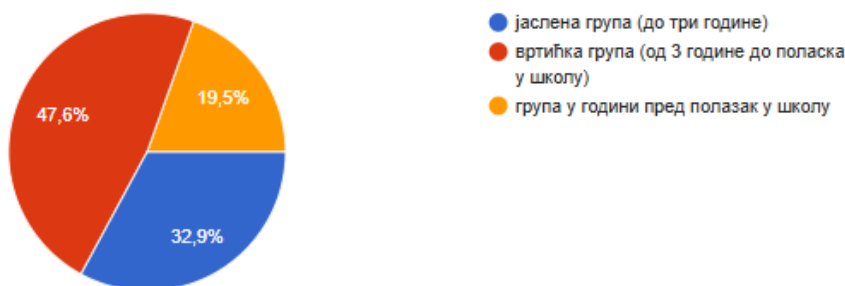
Монографија *Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета* представља исход развојно-истраживачког пројекта Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди под истим називом. Пројекат *Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета* одобрен је од стране Наставно-стручно већа Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди Одлуком број 365-4 од 22.10.2024. године, чиме је ВШССОВ у Кикинди одређена као носилац овог развојно-истраживачког пројекта. На седници Наставно-стручног већа Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди одржаној 22.04.2025. године донета је Одлука број 158-5 да ВШССОВ у Кикинди буде издавач монографије под називом *Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета*.

Чланови пројектног тима и аутори монографије су наставници Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди и то: др Ана Вукобрат, предавач (руководилац пројекта), др Србислава Павлов, проф., др Ангела Месарош Живков, проф., др Богдан Томић, виши предавач, мр Дијана Копуновић Торма, предавач и МА Тања Бркљач, наставник страног језика. Члан пројекта др Кристина Жунџић виши предавач је са Академије струковних студија Шабац, са Одсека студија за васпитаче и медицинске сестре-васпитаче, док је члан Татјана Лојовић из Предшколске установе у Зрењанину (помоћник директора ове Предшколске установе).

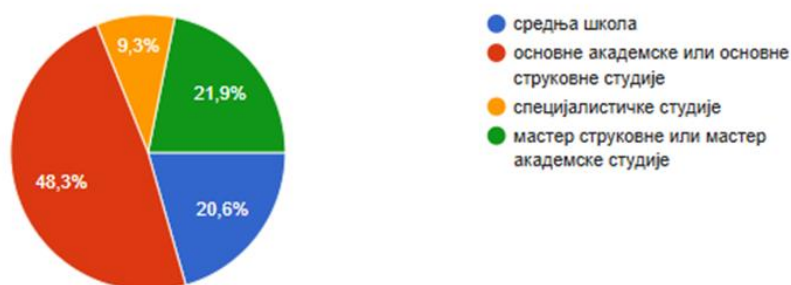
Пројекат *Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета* реализован је у периоду од 22.10.2024. године до 01.10.2025. године. Истраживање спроведено у оквиру овог развојно-истраживачког пројекта бави се испитивањем мишљења васпитача и медицинских сестара-васпитача о улози и значају инклузивне и демократске праксе у дејим вртићима. Циљ истраживања је да се емпиријским путем испита мишљење васпитача и медицинских сестара-васпитача о инклузивној и демократској пракси у актуелним Основама програма предшколског васпитања и образовања. Примењени метод је неексперименталан, онлајн анкетање на пригодном узорку којег чини укупно 389 испитаника.

Онлајн анкетање васпитача деце предшколског узраста и медицинских сестара-васпитача започето је након добијених сагласности од предшколских установа и вртића при основним школама и трајало је током новембра и децембра 2024. године (од 15.11.2024. године до 04.12.2024. године). Пригодни узорак истраживања чини укупно 389 испитаника, а просечна старост испитаника је 42,77 година. Од укупног узорка, 382 испитаника (98,2%) је женског пола, док је само 7 испитаника (1,8%) мушког пола. 371 испитаник (95,4%) ради у државним предшколским установама, док знатно мањи број њих – само 18 испитаника (4,6%) ради у приватним предшколским установама. Највећи број испитаних васпитача и медицинских сестара-васпитача ради у градским вртићима, њих 302 (77,6%), док преостали број – 87 испитаних

васпитача и медицинских сестара-васпитача (22,4%) ради у сеоским вртићима. У јасленим групама ради 128 испитаника (32,9%), највећи број њих васпитно-образовни рад реализује у вртићким групама – укупно њих 185 (47,6), док најмањи број испитаника ради у групи у години пред полазак у школу – 76 испитаника (19,5%). Васпитно-образовна група у којој испитаници реализују васпитно образовни рад приказана је *Графиконом 1*, док је ниво завршеног образовања васпитача и медицинских сестара-васпитача приказан *Графиконом 2*.

Графикон 1. Група у којој испитаници реализују васпитно-образовни рад

Графикон 2. Ниво завршеног образовања васпитача и медицинских сестара-васпитача

На основу приложеног *Графикона 2* можемо закључити да највећи број испитаних васпитача има завршене основне академске или основне струковне студије, њих 188 (48,3%), док најмањи број испитаника – само њих 36 (9,3%) има завршене специјалистичке студије. Скоро сличан број испитаника има завршену средњу школу и мастер струковне/мастер академске студије, тачније њих 85 (21,9%) има завршену средњу школу, а нешто мањи број испитаника – 80 испитаника (20,6%) има завршене мастер струковне или мастер академске студије.

За потребе истраживања у оквиру овог пројекта конструисан је *Упитник о значају и улози инклузивне и демократске праксе у дечјим вртићима из угла васпитача и медицинских сестара-васпитача* (Прилог 1). Примењена форма је Гугл упитник (Google Forms). Упитник је био постављен од 15.11.2024. године до 04.12.2024. године, колико је трајало и само истраживање. Коначна верзија упитника конструисана је уз помоћ педагошко-психолошке службе Предшколске

установе из Зрењанина: педагога Јелене Лазин Драшковић и психолога Наталије Луизе Марков. Смернице за коначну верзију Упитника дале су и педагог за физичко васпитање Маја Шујица из поменуте установе као и члан нашег тима, Татјана Лојовић, помоћник директора Предшколске установе Зрењанин.

Уводни део Упитника односи се на обраћање испитаницима где је гарантовано да ће резултати бити искоришћени искључиво у научне и истраживачке сврхе, те је из тог разлога и обећана анонимност како би испитаници пружили што искреније одговоре. У уводном делу Упитника изложен је циљ и истраживања (испитивање мишљења васпитача и медицинских сестара-васпитача о значају и улози инклузивне и демократске праксе у деčјим вртићима), наведени су носилац пројекта и чланови истог. Први део Упитника се односи на опште податке. Други део Упитника се односи на мишљење васпитача и медицинских сестара-васпитача о значају и улози инклузивне и демократске праксе у деčјим вртићима и садржи четири субскеале са укупно 78 тврдњи. Инструмент је конструисан у виду скале процене (петостепена скала Ликертовог типа). Испитаници су процењивали тврдње дате у скалери сходно степену слагања са датом тврдњом и то: 1 – уопште се не слажем; 2 – делимично се не слажем; 3 – нисам сигуран/а; 4 – делимично се слажем и 5 – у потпуности се слажем. Израчунати Кронбах Алфа (Cronbach's Alpha) је веома висок, односно коефицијент за 78 тврдњи износи 0,972, што указује на изузетну унутрашњу конзистентност инструмента. Ово значи да су питања у инструменту веома усклађена и да инструмент показује високу поузданост (Табела 1).

Субскалу о сагледавању деčјег вртића као месту заједничког живљења где се уважава различитост конструисала је др Ана Вукобрат. За потребе конструисања субскеале о мишљењу васпитача о деčјем вртићу као месту заједничког живљења где се уважава различитост пошло се од водича за самовредновање (НајдановићТомић, Вулетић, КалезићВигњевић и Гламочак, 2022), а субскала садржи 17 тврдњи. Израчунати Кронбах Алфа (Cronbach's Alpha) коефицијент за ову субскалу је 0,891, што указује на врло добру поузданост, односно да је субскала у инструменту веома поуздана (Табела 1). *Субскалу о испитивању улоге васпитача у осигуравању учешћа све деце у деčјем вртићу* конструисале су др Србислава Павлов и др Ана Вукобрат. Ова субскала садржи укупно 16 тврдњи. Израчунати Кронбах Алфа (Cronbach's Alpha) коефицијент за ову скалу је 0,897, што указује на врло добру поузданост, односно да је субскала у инструменту веома поуздана (Табела 1). *Субскалу о испитивању значаја просторно-временске организације окружења за развој инклузивне и демократске праксе* конструисала је др Кристина Жунић. Ослањајући се на релевантну документацију и литературу (Врањешевећ, Калезић Вигњевић, Златаровић, Коруга, Јерковић, Белензада и Лакићевић, 2019; Мишкељин, Врањешевећ, Јовановић, Лазаревић и Томашевић, 2021; Правилник о ближим условима за оснивање, почетак рада и обављање делатности предшколске установе, 2023; Правилник о основама програма предшколског васпитања и образовања, 2018), за потребе реализације истраживања формулисане су тврдње које се тичу организације физичког окружења. Полазећи од значаја временске организације, такође на основу релевантне документације и литературе, формулисане су тврдње које се односе на временску организацију окружења (Петровић-Сочо, 2007; Правилник о основама програма предшколског васпитања и образовања, 2018). Субскала о испитивању значаја

просторно-временске организације окружења за развој инклузивне и демократске праксе садржи укупно 16 тврдњи. Израчунати Кронбах Алфа (Cronbach's Alpha) коефицијент за ову субскалу је 0,920, што указује на изузетну унутрашњу конзистентност субске у инструменту (Табела 1). Субскалу о испитивању значаја принципа партнерства приликом уважавања перспективе деце и породице у развоју инклузивне и демократске праксе конструисале су мр Дијана Копуновић Торма и др Ана Вукобрат. За потребе конструисања субске о мишљењу васпитача о значају принципа партнерства приликом уважавања перспективе деце и породице у развоју инклузивне и демократске праксе пошло се од водича за унапређивање инклузивне образовне праксе (Радивојевић, Јеротијевић, Стојић, Ћировић, Радовановић-Тошић, Коцевска, Париповић, Јосимов, Васиљевић, Стојановић, Станаћев, Кувелић и Сеизовић, 2007) и она укључује 14 тврдњи. Израчунати Кронбах Алфа (Cronbach's Alpha) коефицијент за ову субскалу је 0,933, што указује на изузетну унутрашњу конзистентност субске у инструменту (Табела 1). Последњу, Субскалу за испитивање значаја физичке активности за развој инклузивне и демократске праксе конструисали су др Ангела Месарош Живков и др Богдан Томић. За потребе конструисања субске о мишљењу васпитача о значају физичке активности за развој инклузивне и демократске праксе такође се пошло од одговарајуће стручне литературе (Максимовић, Јаблан и Голубовић, 2022; Rouse, Rouse & Rouse, 2009; Станишић, 2019) и ова субскала садржи 15 тврдњи. Израчунати Кронбах Алфа (Cronbach's Alpha) коефицијент за субскалу је 0,934, што указује на изузетну унутрашњу конзистентност субске у инструменту (Табела 1).

Табела 1

Унутрашња конзистентност инструмента Упитник о значају и улози инклузивне и демократске праксе у дејим вртићима из угла васпитача и медицинских сестара-васпитача

Инструмент Упитник о значају и улози инклузивне и демократске праксе у дејим вртићима из угла васпитача и медицинских сестара-васпитача	Број испитаника N	Број ајтема	Кронбахов коефицијент
Субскала о сагледавању дејег вртића као месту заједничког живљења где се уважава различитост	389	17	0,891
Субскала о испитивању улоге васпитача у осигуравању учешћа све деце у дејем вртићу	389	16	0,897
Субскала о испитивању значаја просторно-временске организације окружења за развој инклузивне и демократске праксе	389	16	0,920
Субскала о испитивању значаја принципа партнерства приликом уважавања перспективе деце и породице у развоју инклузивне и демократске праксе	389	14	0,933
Субскала за испитивање значаја физичке активности за развој инклузивне и демократске праксе	389	15	0,934
Укупно	389	78	0,972

У раду *„Инклузивна и демократска пракса у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета“* др Ана Вукобрат, предавач бави се питањима вредносних постулата из званичног програмског документа који су кључни за развој инклузивности. Помоћу методе теоријске анализе, уз технику анализе садржаја, аутор користећи релевантну класичну и савремену литературу објашњава важне концепције за развој и неговање инклузивне праксе у савременом приступу васпитања и образовања предшколске деце: пројектни приступ, слика о детету, вртић као место заједничког живљења, принцип животности, принцип усмерености на односе, подстицајно окружење, животно-практичне ситуације (рутине и ритуали), вртић као простор рефлексивне праксе.

„Механизми обезбеђивања демократских вредности у вртићу – примери добре праксе“ је рад Тање Бркљач, мастер. У раду се истиче да активности у вртићу треба да укључују механизме који ће осигурати поштовање и унапређење демократских вредности, како би деца израсла у одговорне, толерантне и активне чланове друштва. Ове вредности треба да постану саставни део система вредности који ће им омогућити да активно учествују у изградњи и очувању заједнице. Кроз приказ случајева Финске, Енглеске, Естоније, Сједињених Америчких Држава, Португала и кроз примере добре праксе – Дечја школа и Организација HundrED, аутор детаљније објашњава механизме путем којих се негују, развијају и унапређују демократске вредности у вртићу.

У раду *„Дечји вртић као место заједничког живљења где се уважава различитост“* др Ана Вукобрат, предавач и др Србислава Павлов, проф. баве се испитивањем мишљења васпитача о дечјем вртићу као простору заједничког живљења, где се поштује и негује различитост, што представља и основни циљ овог истраживања. Налази истраживања указују на то да васпитачи и медицинске сестре-васпитачи укључени у узорак (N=389) показују висок степен слагања са тврдњама које произлазе из званичног програмског документа, те да подржавају концепт инклузивне праксе. Ипак, налази упућују на евентуална питања која се односе на приступачност самом објекту вртића и на област идентификације даровите деце у предшколским установама.

„Улога васпитача у осигуравању учешћа све деце у дечјем вртићу“ је рад др Србиславе Павлов, проф. и др Ане Вукобрат, предавач. У овом раду приказани су резултати истраживања које се бави мишљењем васпитача о њиховој улози у осигуравању учешћа све деце у дечјем вртићу, уз уважавање различитости. Резултати показују да васпитачи позитивно оцењују учешће све деце у вртићу. Највише се истиче значај равноправног укључивања деце са сметњама у развоју и инвалидитетом, као и деце из осетљивих група у вртићке групе и стварање позитивне социјалне климе. Најмање значајном сматра се тврдња која се односи на одабир теме пројекта заснованог на иницијативи детета са сметњама у развоју или из осетљиве групе. Закључци истраживања показују важност улоге васпитача у осигуравању инклузивног учешћа све деце, што отвара простор за побољшање педагошких пракси и јачање компетенција васпитача уз већу подршку у реализацији васпитно-образовног процеса.

Др Кристина Жунић, виши предавач се у оквиру рада *„Значај просторно-временске организације окружења за развој инклузивне и демократске праксе“* бави значајем физичког окружења у васпитно-образовном процесу за децу са сметњама у развоју, инвалидитетом и децу из осетљивих група. Положај детета у предшколском програму је подложен утицају организације простора и времена, што је кључно за подршку инклузивном и демократском учењу. Истраживање је испитивало мишљење васпитача о тим аспектима, а резултати су показали да васпитачи имају позитивно мишљење о различитим аспектима окружења који доприносе овом процесу, што потврђује основну хипотезу истраживања.

Рад *„Значај принципа партнерства приликом уважавања перспективе деце и породице у развоју инклузивне и демократске праксе“* мр Дијане Копуновић Торма, предавача истиче савремени приступ у предшколском васпитању и образовању који се заснива на психолошким и педагошким принципима, са посебним фокусом на инклузивност и различитости. Сарадња са родитељима је посебно наглашена као кључна за развој инклузивне и демократске праксе, јер је успешан васпитни процес могућ само ако васпитачи и родитељи раде заједно. Циљ овог истраживања био је да испита мишљење васпитача о важности партнерства са породицама у контексту инклузивне и демократске праксе у оквиру програма „Године узлета“. Истраживање је анализирано мишљење васпитача о важности уважавања перспектива деце и родитеља и открило активности које би могле допринети активнијем укључивању породица у васпитно-образовни рад. Специфичан акценат стављен је на значај партнерства са породицама, укључујући активности као што су заједничко планирање, размена информација и осећај добродошлице према деци из осетљивих група. Резултати истраживања показују да васпитачи високо вреднују ову сарадњу и наглашавају важност редовног информисања родитеља деце са сметњама у развоју и инвалидитетом и њиховог активног учешћа у активностима у вртићу.

Др Ангела Месарош Живков, проф. и др Богдан Томић, виши предавач се у оквиру рада *„Значај физичке активности за развој инклузивне и демократске праксе“* баве испитивањем ставова васпитача и медицинских сестара-васпитача о инклузивној и демократској пракси у актуелним Основама програма предшколског васпитања и образовања, с акцентом на важност физичке активности за развој исте. На основу добијених резултата, закључује се да испитаници имају позитивно мишљење о физичкој активности као једном од најзначајнијих елемената инклузивне и демократске праксе у предшколским установама. Испитаници сматрају да физичка активност ствара стимулативније окружење које пружа веће могућности за прихватање деце са сметњама у развоју и инвалидитетом, као и деце из осетљивих група од стране вршњака. Такође, физичку активност испитаници перципирају као фактор који доприноси развоју моторичких способности, стицању самопоуздања, самоефикасности и социјалних вештина.

„Учешће деце са сметњама у развоју и инвалидитетом у активностима делања у вртићу – примери из праксе“ је рад др Србиславе Павлов, проф., Татјане Лојовић и др Ане Вукобрат, предавача. Кроз примере инклузивне праксе, ауторке описују учешће два дечака са сметњама у развоју у активностима делања у вртићу. На основу технике посматрања и анегдотских белешки приказан је детаљан опис њиховог учешћа у планираним ситуацијама учења

(пројектним активностима), игри (слободној, проширеној и вођеној) и животно-практичним ситуацијама (рутинама и ритуалима).

На крају монографије налазе се четири *Прилога*. Први прилог је инструмент коришћен у истраживању – *Упитник о значају и улози инклузивне и демократске праксе у дечјим вртићима из угла васпитача и медицинских сестара-васпитача*. Други прилог су *Социјалне приче у васпитно-образовном раду са децом са сметњама у развоју и инвалидитетом* – примери студената које су студенти основних струковних студија Смера струковни васпитач деце предшколског узраста ВШССОВ у Кикинди израдили у оквиру својих предиспитних обавеза на изборном предмету Основе инклузивног васпитања и образовања код предметног наставника др Ане Вукобрат, предавача. Идеја за израду ових социјалних прича потекла је од др Србиславе Павлов, проф. Трећи прилог је *Молба Наставно-стручном већу Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди* за давање сагласности да Школа буде носилац пројекта, а четврти прилог је *Молба предшколским установама за реализацију истраживања*.

Монографија настала у оквиру пројекта *Улога и значај инклузивне и демократске праксе у Основама програма предшколског васпитања и образовања Године узлета* има научни, друштвени и практични значај. Научни значај монографије се огледа у томе што пружа могућност сагледавања мишљења васпитача о инклузивној и демократској пракси након скоро две деценије од њене примене, али сада у светлу актуелне концепције Основа програма предшколског васпитања и образовања Године узлета.

Када је реч о друштвеном значају, монографија пружа увид у неопходност уважавања принципа партнерства, али и концепције програма усмереног на односе кроз континуирану сарадњу породице, вртића, тима за инклузију, па и локалне заједнице и све то у циљу подршке и оснаживања деце са сметњама у развоју и инвалидитетом у процесу осигуравања учешћа све деце у реалном програму дечјег вртића. Такође, указује и на потребу унапређења инклузивне праксе у смислу планирања и организовања одређених активности.

Практични значај огледа се у примени резултата као полазишта за унапређење процеса инклузивне и демократске праксе у дечјим вртићима у виду развијања бољих стратегија за заједничко развијање програма. Такође, практични значај огледа се и кроз имплементацију у наставне садржаје на Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Кикинди, али и на Одсеку студија за васпитаче и медицинске сестре-васпитаче у Шапцу.

У монографији су обједињени различити квалитативни и квантитативни приступи. Проблем инклузивне и демократске праксе теоријски је осветљен, а добијени резултати доприносе бољем разумевању концепта инклузивне и демократске праксе у актуелним Основама програма.

*др Ана Вукобрат, предавач
Руководилац пројекта*

ЛИТЕРАТУРА

- Врањешевећ, Ј., Калезић Вигњевић, А., Златаровић, В., Коруга, Д., Јерковић, Д., Белензада, М. и Лакићевић, О. (2019). *Вртић као сигурно и подстицајно окружење за учење и развој деце. Приручник за васпитаче*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
- Максимовић, Ј., Јаблан, Б. и Голубовић, Ш. (2022). Инклузија у настави физичког васпитања у спорту. *Зборник радова, Педагошки факултет у Ужицу*, 25 (24), 191–206. DOI: 10.5937/ZRPFU2224191M.
- Мишкељин, Л., Врањешевећ, Ј., Јовановић, О., Лазаревић, М. и Томашевић, Т. (2021). *Водич за укључивање деце са сметњама у развоју у систем предшколског васпитања и образовања*. Београд: Институт за педагогију и андрагогију, Филозофски факултет.
- НајдановићТомић, Ј., Вулетић, Ј., КалезићВигњевић, А. и Гламочак, С. (2022). *Самовредновање у предшколским установама, Водич за запослене у предшколским установама*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.
- Петровић-Сочо, Б. (2007). *Контекст установе за рани одгој и образовање – холистички приступ*. Загреб: Мали професор.
- Правилник о ближим условима за оснивање, почетак рада и обављање делатности предшколске установе (2023)*. Преузето 1. октобра 2024. са: <https://sn.rs/ogzoo>.
- Правилник о основама програма предшколског васпитања и образовања. (2018)*. Преузето 20. децембра 2019. са: <https://sn.rs/f7uhf>.
- Радивојевић, Д., Јеротијевић, М., Стојић, Т., Ћировић, Д., Радовановић-Тошић, Љ., Коцевска, Д., Париповић, С., Јосимов, Г., Васиљевић, И., Стојановић, Љ., Станаћев, В., Кувелић, Д., и Сеизовић, В. (2007). *Водич за унапређивање инклузивне образовне праксе*. Београд: Фонд за отворено друштво.
- Rouse, F., Rouse, M. & Rouse, N. (2009). The inclusive practice project in Scotland: Teacher education for inclusive education. *Teaching and Teacher Education*, 25 (4), 594–601.
- Станишић, И. (2019). Физичко васпитање деце са сметњама у развоју предшколског узраста. *Синтезе*, 16, 71–85. DOI: 10.5937/sinteze8-19470.